

PÒRTULLA

28

PREMSA
ORDINA

Coneixeu...?

1.- Santa Maria del Camí

84

Juliol

S U M A R I

PÒRTULA. Informatiu cultural de Marratxí

Número 28, juliol de 1984

Editorial: Va de carrers
Per què no en la NOSTRA llengua?
Notícies del Pla de na Tesa
Quatre de fresques
Aquest poble nostre: va de teatre
Carta a Pòrtula
Es cafetet amb... Bel Cerdà (sis som)
Entrevista a Lluís Llach

CONEIXEU... Santa Maria del Camí ?
Goigs a la Mare de Déu de la Soledat
Presentació
Les arrels de Santa Maria del Camí
Santa Maria, avui
L'evolució urbana
El retaule de Massana
Un santamarier conta la història de Marratxí
Aproximació al fet musical santamarier
Goigs a Santa Maria del Camí

C O L . L A B O R A D O R S

Xisco Barceló i Suàrez
Antoni Canyelles i Oliver
Biel A. Vich
Frederic X. Ruiz i Galmés
Carles Portalo Prada
Josep Capó i Juan
Mateu Morro i Marcè
Mateu Vich i Coll
Mª Magdalena Sastre i Boyeras
Andreu Bestard i Mas
Joan Parets i Serra

Consell de Redacció

Miquel Bosch i Auba
Ramon Díaz i Villalonga
Biel Massot i Muntaner
Miquel Mut i Sureda

Editat a S'Escola Vella
Pòrtol (Marratxí)
Imprès a Escrit, Ausiàs March, 5
Palma
D.L.: P.M. 529/81

I CERTAMEN FOTOGRAFIC I LITERARI "REVISTA I QUADERNS DE SINEU"

Termini: 14 de juliol

Patrocina: Demanau informació
al Tf.: 52 03 35
o a la revista SINEU

CAIXA DE BALEARS
"SA NOSTRA"

AUTO-ESCOLA KALET,

de confiança.

*C/Verge de Montserrat 30
(27 39 97) Es Rafal*

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

**EL CONSELL INSULAR DE MALLORCA
AMB LA TERCERA EDAT**

ASSOCIACIONS DE LA TERCERA EDAT

Us convidam a una recepció i a l'assistència a una representació al Teatre Principal.

Pregam que les associacions interessades envïin una sol·licitud a la Comissió de Cultura del Consell Insular de Mallorca (Palau Reial, 1, Ciutat) abans del dia 30 de juliol.

Va de CARRERS - I

Ja fa estona que teníem anunciat que parlariem dels carrers del nostre Terme. Avui és el moment. I tot són misteris:

Primer misteri: ¿Per què des que hi ha carrers cada tants d'anys els governants s'empenyen en fer un canvi bàsic de la ideologia i això repercuteix en la nomenclatura?

Segon misteri: ¿Per què no s'agafen d'una punyetera vegada de nomenclacions carents de tendència política explícita?

Tercer misteri: ¿Per què fa quaranta anys que la tendència política dels carrers de Marratxí resta inalterada?

Quart misteri: ¿Per què no hi ha hagut cap plantejament oficial i seriós de canvi?

Quint misteri: ¿Per què no se planteja dur a terme una normalització tant política com lingüística amb possibilitat de recuperació dels noms tradicionals dels nostres carrers?

Confiam en una resposta per part dels organismes competents i responsables. Mentre arriba, el proper mes seguirem parlant dels carrers.

Capítol II: Una (trista) estadística sobre els noms dels carrers de Marratxí. ...

La Redacció

<u>Diguem</u>	<u>i NO</u>
Idò	pues
Llavors	entonses
Tannateix	sin embargo
Regidor	consejal
Rentadora	lavadora
Terme	término

EDITORIAL

per què no
en la
NOSTRA
llengua
?

Per qualsevol part entreu en el nostre municipi, sempre vos trobau amb el cartellet de "Término". ¿És tan mal de fer escriure TERME; així, en la nostra llengua?

CENS

centre d'estudis
médico sanitaris

C/ HORTS, 3A

tfn 226701

PALMA

NOTÍCIES

d'es pla

Un marratxiner, acaba d'estre-
nar el títol no molt conegut com
és el de detectiu privat, aquest
és el cas de Francesc Clar Pascual
de trenta-un anys d'edat de profes-
sació A.T.S., especialitzat en fi-
sioterapèutica, casat i amb un
fill de deu anys.

- Conta'mos Xisco, com varen ésser
els teus estudis?

- Bona vaig començar l'any 79 i
acabar en el 82, de 1.235 varen
aprovar-ne vuitanta, jo vaig acaba-
bar amb el nombre sis. Sempre he
duït molt dedins la idea d'ésser
detectiu privat, però mai vaig
pensar que podria arribar-hi no
per ganes ni per no confiar en mi,
sino perquè sabia que era una cosa
molt difícil, ja que ha via d'al-
ternar treball amb estudis, degut
a que jo teno una plaça en pro-
prietat a la S.S., en l'especiali-
tat de fisioterapeuta.

- Com està el panorama de detec-
tiu privat a Mallorca?

- Crec que es un tema bastant des-
conegut, la gent es creu que són
uns delators o que només servim
per vigilar infidelitats, i no
es així, el detectiu és limita a
fer una feina molt objectiva i
cercar proves, i no per jutjar
com es creuen molts, sino per do-
nar suficients proves objectives.
Ara bé el panorama a Mallorca, es
desenvolupa quasi sempre en sepa-
racions matrimonials, però a Bar-
celona, per exemple, es treballa
més en desfalcos industrials,
però aquesta feina de detectiu
canvia molt d'una província a
l'altra.

- Es molt car contractar un de-
tectiu?

- No, no és car però hi ha oca-
sions que has de fer feina en dos
o tres cotxes diferents i a qual-
sevol hora del dia o de la nit,
faci fret o calor, sigui diumen-
ge o dia feinar. No oreguis, no és
gens comode ésser detectiu.

En el nostre municipi ja tenim
un altre campió de ciclisme: en
Joan Thomàs, campió de Balears de
pista i fons en carretera, corr
amb l'equip Dos Perellons, una pro-
mesa del nostre ciclisme de oator-
ze anys d'edat.

XISCO BARCELÓ

Com veim a la foto, l'Ajuntament
no posa interès a canviar els rè-
tols, que pel pas del temps s'han
deteriorat o romput, el que veim
a l'imatge fa més de cinc anys que
està romput i no hi han posat re-
met.

4 DE FRESQUES

Hem sabut a darrera hora que
nos destinen Sor Coloma a un altre
convent, el mes vinent, mirarem de
oferir-vos una entrevista amb ella

Trobareu, estrany que no par-
lem de Sant Marçal, i teniu tota
la raó, teníem previst inoïure el
reportatge gràfic de les festes,
però el col.laborador encarregat
no ens ha fet arribar el material
i de passada ha fet quedar malament
tota la revista.

Pòrtol en festes, aquest és el
programa:

dia 13 de Julio la prim-
ra trobada de Glosadors.

Dissabte, 14 a les 16 ho-
res exhibició de judo infantil a
les 19 partit de futbol, a les
22,30 revetla de ball amb els
grups KN. 5 Aqua Vitae.

Diuenge, 15 a les 10 ho-
res i Moto Cros festes del Carme
en el circuit "Es Caulis", a les
16 hores Jocs Infantils i Juvenils
a les 21,30 Obra teatral a càrrec
del grup del Mòltar "Es sogre de
mado Rosa".

Dilluns dia 16 a les 17 ho-
res passacarrers amb la "Banda de
Cornetas y Tambors" del Viverc.
a les 20,30 Missa solemne conoe-
lebrada per D. Martí Cifre, a les
21,30 vetlada de ball de bot a
càrrec del grup "Atres d'el Pla
de Marratxí i a les 24 hores fcs
artificials i fi de festes.

MIQUEL BOSCH

El passat dia vint-i-set, en el
Col.legi Costa i Llobera es va cel-
brar la festa de fi de curs, els a-
lumnas feren unes representacions,
les quals foren molt aplaudides
pels pares assistents a l'acte. Des-
prés es donà un refreso a tot hom.

AQUEST

POBLE

NOSTRO

De cada vegada m'agrada més xerrar la nostra llengua, sense desprestigiar el castellà. Molta gent discuteix si s'ha de dir català o mallorquí. Pens jo que això és més bé una qüestió dels entesos en la llengua. Es decepcionant veure com al carrer, la llengua està molt bruta, plena de castellanismes. D'això en part som culpables nosaltres per no xerrar la bé ni esforçarnos per fer-ho. Hem de lluitar per una llengua pura i nostra, sense innegables influències d'altres idiomes que l'unto que fan és desprestigiar-la i fer-la més comú i sense personalitat.

Pena em fa veure com es vincula clarament la llengua amb l'estat polític. Hem passat de fa uns anys d'estar prohibida a les escoles a ensenyar-la des dels sis anys. Això és un punt favorable que tenim. Però veim com es xerra malament i poc. Pentura això és perquè encara vivim, o som causa de les antigues ordres del franquisme. Això ha fet que en el resurgir de la llengua estigui plagada de paraules castellanes que desestimem en el català i mallorquí ja que a Catalunya, no vull dir que sigui del tot correcte però sí es xerra en gran quantitat. A Mallorca es xerra poc, però fer que tothom el xerri i a més bé, no es pot fer de la nit al dia. Si ens esforçem tots un poc, demà serem un poble diferent als demés, amb una llengua culta i rica, que crec que això és el que tots voldríem.

Pensau que hi ha molta d'escriptors mallorquins amb una gran fama i renom. Exemples són Baltasar Porcel, Llorenç Villalonga, Costa i Llobera, Ramon Llull i tants altres que lluiten per la nostra llengua.

Admir a tots els que fets Portula pel vostre esperit mallorquí que teniu, que lluitau a cada nombre per la normalització lingüística i la correcta parla del mallorquí. Jo tinc llàstima quan veig que hi ha escoles amb dificultats per ensenyar el mallorquí. Això no es pot permetre a un lloc on el mallorquí s'ha de desenvolupar bé i lliurement. Si tots posam un poc per fer-ho farem que demà tots ens sentiguem més mallorquins, més units, com un sol poble amb una llengua amb pròpia personalitat.

Visca el mallorquí i català, com vulgueu.

Biel Vich

DE TEATRE

El passat dia 18 de Juny va començar a Ciutat el IV Festival de Teatre, organitzat per l'Ajuntament. Aquest Festival de Teatre d'enguany segueix la línia dels anys passats; obres importants, actrius, artistes de primera fila internacional i una organització perfecta que fa de tot això un dels Festivals de Teatre més importants d'Espanya, juntament amb els de Madrid, Barcelona, València, Sevilla etc.

L'any 1.902 l'Ajuntament de Marratxí va organitzar per tercera vegada la Nostra de Teatre, durant els mesos de Novembre i Desembre; en línia general va ésser un fracàs, sobre tot per manca d'assistència de públic que no va ésser present a les millores obres que es presentaven en aquest III Nostra. Ja sabem tots que no podem comparar el Festival de Teatre de Palma amb la Nostra de Teatre de Marratxí per moltes circumstàncies, ja sabem que el preocupat de l'Ajuntament de Marratxí està molt limitat, però la idea i el fet d'organitzar aquestes tres edicions de la Nostra de Teatre de Marratxí és mereixedor un aplaudiment molt fort per part de tots sobre tot pels qui els agrada el teatre i més concretament la comèdia. Ara bé lo que sí es necessita és per part de la comissió de cultura de l'ajuntament un més gros esforç per dur grups de tot Mallorca, per donar a conèixer no sols la comèdia mallorquina sinó el teatre nou que es fa a Ciutat i a la resta de l'illa de Mallorca però hi ha que estudiar bé el programa i actuacions, els horaris i sobre tot la temporada més apropiada, no en l'hivern quan fa fred sinó en un temps de l'any més agradable. Jo com aficionat al teatre teno esperances que enguany es dugui a terme la IV Nostra de Teatre de Marratxí, desitjant que sigui tot un èxit, de públic, d'organització i d'actuacions.

ENDAVANT

Antoni Canyelles i Oliver

I TROBADA DE GLOSADORS DE MALLORCA

PÒRTOL 13 de JULIOL
a les 21'30

A LA PLAÇA
de la
Constitució

llegiu

Portula

cada mes

ES

AMB bel
cerdà

Estam devers les teulades de Sant Joan. Es un horabeixa d'aques que el solciet, encara tímid, és una benedicció pels cossos i pels perits cansats de tant d'hivern.

Es un terrat just devora la Llotja -la mar i el cel li fan companyia i adreç- i des d'on s'albirar un entorn etcisador.

La conversa amb na Bel Cerdà, veu cantant del grup Sis Som es va fent lenta i pausada. No hi ha preguntes i na Bel és molt minuciosa de detalls. Darrere cada tema hi ha una puntualització, una explicació o una referència als antecedents.

Sis Som neix el 1978. Inicialment està dedicat a la tasca didàctica a les escoles, de la mà de la "Caixa". Després amplia auditori i es dirigeix al públic del carrer i de la plaça, del poble i de la festa.

Bel Cerdà, dona de gran humanitat, ànima del grup; és prou coneguda en els cercles ciutadans per la seva tasca a nivell d'associacions de veïnats. Fa devers deu anys es donà compte que això nostre es perdia i es dedicà a recollir cançons trescant d'aquí allà.

Apart d'ella els components de Sis Som són: Francesca Adrover, Eugeni Canyelles, Joan Guasch, Toni Peralta... i el sisè?

-Es "sis" dels "Som" està obert per al qui se vulgui acostar i arrambar a noltros. Quan hem somtit a actuar mai hem estat cinc, sempre hem estat set o vuit o nou sobre l'escenari. Es cinc som els qui fem sempre la feina junts i es sis és el públic, aquells al.lots que surten a tocar amb noltros, els amics que vénen i sonen. A vegades canten més els altres que noltros.

Sis som ha tocat una sèrie de punts: el camp pedagògic, el de recerca de tonades, el de construcció d'instruments, el d'actuacions al viu. Quina valoració fas d'això? Què sou Sis Som?

-Crec que ara parlar de Sis Som jo personalment fent un valor crític del grup seria pesar de pedant... L'únic que te puc dir és que noltros som honorats, els cinc components.

Però on vos veis més: en una tasca educativa, de recerca o de difusió?

-Ses tres coses. El primer trimestre mestre d'enguany vàrem fer escoles. Particularment sempre m'ha atret la menudència, per moltes raons.

Hem de procurar tenir un esperit molt crític, primer cap a noltros i llavors cap a lo altre per poder fer una feina ben feta.

Les PESTES són una manera de fer el carrer teu, una manera de recuperar un espai que l'home sempre ha necessitat que és el carrer. Que el carrer no sigui només un carrer on passen cotxes sinó en hi hagi molts de colors, on la gent es miri més a la cara i als ulls i on tinguin més possibilitats d'estar aturats en aquest món que sempre correm i on tenim més pressa que via i no tenim temps quasi ni d'alcançar, ni de parlar amb els amics.

Amb al.lots se poden fer coses vives. El segon, però, ens hem dedicat més de cara als pobles. Això de canviar te refresca. Si només fessis feina didàctica cauries en uns defectes.

Com veus el fet de la professionalitat?

-Crec que dins la música tradicional el fer-se professional és molt perillós sempre que allò doni el marc de creure's un artista i per tant una persona especial i que li pugui els fums i això. Però quan professionalitzar-se vol dir profunditzar més dins el món de la música, tenir més temps per a recuperar lo que se'n va a una velocitat enorme, tenir més temps per fer arribar a més gent lo teu. Quan aquesta professionalitat vol dir més dedicació per fer la feina amb més coneixement, amb més temps per arribar a més gent i amb més material, llavors és vàlida.

Sis Som ha gravat un disc recentment. Es el Cançons per a un capvespre (amb portada del nostre col.laborador Vicenç Sastre) que inclou una selecció de cançons mallorquines -amb versions diferents a les conegudes fins ara- que el grup ha passejat per amunt i per avall de la nostra geografia. Què pensau del disc?

-El disc és una concessió. Es millor al viu perquè és més fresc. Però gravant el disc la música ha arribat a un setanta per cent més de gent, que en altre cas no ho hagués sentit. Tal com està la cosa has de fer unes concessions. No vol dir que tots els grups ho hagin de fer així. Es molt interessant que hi hagi grups que surtin de tant en tant d'una manera espontània. Per noltros el fet d'haver estat cinc anys sens haver-ne fet cap, tot i que teníem el material era per unes qüestions de tipus romàntic. Però llavors veus que amb això no basta. I per això ens hem decidit.

I si no ho duc malentesa va per més. Conta'ns el projecte discogràfic que teniu...

-Sí. El grup té la idea de fer l'antologia de tota la música tradicional que queda. El disc que fem amb mestre Antoni Fai "Música i tonades de Llevant" va ser una encetada per començar a fer altres grups i altra gent. Recuperar tota aquesta gent major que queda, gravar-los, donar-los a conèixer perquè són un testimoni molt més pur del que l'altra resta de grups poguem donar, i perquè la gent jove pugui beure de ses fonts més pures, a més de les altres més actuals, i així se'n pugui fer un compendi i la música evolucioni amb una força i una salut que pertoca tenir.

Què vos manca per dur a terme aquest magne projecte?

En aquests moments estam en tràmits burocràtics amb una sèrie d'organismes. Tenim molt de material recollit, sobretot de mestre

Un focus blanc il·lumina la zona dreta de l'escenari, de sobte la gent reacciona i un aplaudiment recorre de part a part l'Auditorium mentre a l'escenari apareix una figura de completíssim un tant feble que des del seu piano intenta xerrar. A poc a poc el silenci inunda l'ambient que allà es respira, només queda la seva veu.

"Sempre, sempre he pensat que un concert era com un viatge per això m'agrada començar per aquesta cançó "Que tenquem sort".

Antoni Fai i de madè Buades de Sa Pobla, però estam pendents de subvenció.

Com veus la música avui?

Fa deu anys no hagués pensat mai s'estat com està ara. Jo lo que veig és que hi ha gent jove que no només s'interessa pel rock. Se nota un interès molt gran per les nostres coses a gent de tota edat. I això és important perquè crec que sa nostra música té molts d'aspectes per descobrir: des de tota una expressió sentimental, de tota la saviesa d'un poble. Això no ho poden transmetre ni les acadèmies ni les partitures.

Na Bel, per si no ho sabíeu, està atreta principalment per les cançons de camp, les codolades i els romanços; encara que també s'ha hagut de tirar a la música de ball. Apart de totes les coses anteriors encara hi ha més projectes. El més interessant deu ser la creació de l'escola d'arts i instruments musicals. Però d'això en xerrarem un altre dia, quan el projecte estigui més avançat. De moment seguirem gaudint de la panoràmica, del solset i de la música de Sis Som. Gràcies per tot.

B fe 1 --

LLUÍS LLACH

en directe

Les seves mans acarriegen les teclies del piano, d'on surten manses les notes suaus d'una cançó.

"Que tenquis sort
i que trobis el que t'ha mancat
en mi
Si em dius "et vull"
que el sol faci el dia més llarg.
I així, robar
temps al temps d'un rellotge atent
Que tinguem sort
Que trobem tot el que ens va mancar ahir
I així pren tot el fruit et pugui tonar
el camí que, a poc a poc, sacris per demà
Que demà mancarà el fruit de cada pas
Per això, malgrat la boira, cal caminar.

Diuen d'ell que la seva veu de poeta és apassionada, tumultuosa i implorant, les seves

- Neix com tot el món, del ventre de la mare, La seva formació, en el meu cas, són uns estudis que t'incien en el món musical i que es porten amb il·lusió i afectió, la qual cosa et va creant una certa sensibilitat.

- T'incien en el moviment de la nova cançó. Quina és la seva essència?

- Per comprendre el moviment de la Nova Cançó, hem de tenir en compte que en els anys que sorgí la nostra llengua estava prohibida, d'allà que es plantejà la necessitat de lluitar per la nostra cultura.

- Encara així, la Nova Cançó no sols es limitava a n'els ambits de la nostra geografia?

- Sí, perquè la Nova Cançó tenia molts de problemes, adquirírem molta fama, però cantàvem fora del país, perquè aquí no podíem.

- Les teves darreres creacions han deixat la política. Quin és el motiu?

- És molt relatiu, va haver un moment - a la mort del veneral - que m'ha vaig replantejar tot, així neix "El meu amic el mar". Aleshores vaig veure que lluitar contra el General no era fer-ho en contra d'una persona concreta, sinó suposava anar a favor d'unes

altres coses - amor, llibertat, cultura... - que el seu règim impedien. Aquestes coses encara tenen problemes, aquesta és la raó per la qual encara cal lluitar per la seva supervivència.

- Perquè no combines, com altres cantants, el català i el castellà?

- M'han dit moltes vegades això, però, hem de tenir en compte que jo no sols cant en català pel fet de ser-ho, sinó perquè aquesta llengua em dona més avantatges que el castellà no té. Fonèticament és més ric el català i l'hora de fer una cançó necessit el major nombre possibles de sons.

- Quin és l'aportació d'un cantautor en el món?

- Crec que la seva aportació és com la dels demés. Intent tenir una certa fraternitat en el món en qual visco, per això, alhora d'agrupar-lo crec que he de començar per agrupar ca meua.

- La teua poesia té una simbologia prou clara, però hi ha dues constants: Amor i Llibertat, Què signifiquen per tu?

- La llibertat és una meta a la qual hi ha que arribar i l'anor és el motor del que et serveixes per arribar-hi.

Encara que Lluís Llach ompli els recintes on actua i fa d'els escenaris poesia, afirma " Me n'adon de que fa disset anys que cant i que això és un privilegi que acabarà en qualsevol moment, per això ara cant cançons que abans no m'atreuria a cantar".

Carles Portalo Prada i
Federic X Ruiz Galmés.

"Com t'ho podria dir perquè em fos senzill i et fos veritat que sovint em sent tant aprop teu si canto que sovint em sent tant aprop meu si escoltes I penso que mai no he pogut ni dir-t'ho que en català aprair-te tant de temps que t'estic".

GOIGS A LA MARE DE DÉU DE LA SOLEDAT

TITULAR DEL CONVENT DE SANTA MARIA DEL CAMÍ

Lletra: Llorenç Moyà Gilabert

Música: Jaume Palou, M. SS. CC.

*Del vell convent restaurat
sou l'estel de cada dia,
Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Els mínims vos varen dur,
de dolor tota sorpresa,
perquè no quedàs ningú
oblidat dins l'orfanesa,
perquè el nostre cor nafrat
hi trobàs dolça metgia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

El bon poble cristià
que el vostre Jesús adora,
al punt vos anomenà
mare, madona i senyora,
alambí de claredat
i columna d'harmonia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Riques de cor i esperit,
les devotes gents pageses,
vos tengueren dia i nit
un rest de llànties enceses,
i a tot arreu escampat
el vostre nom, que sacia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Quan dins la nit de Nadal
el cor d'amor se desvetlla,
com a ofrena maternal
duis al poble llet d'ametlla,
simbol de la puritat
que ratja de vos, Maria,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Un dia es clogué el convent
i s'esbucà la teulada,
emperò una mà clement
vos tregué a la llum daurada,
i el vostre poble estimat
vos retrobà amb alegria,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Però al vostre antic indret
vos retornà una alba blava,
i Sant Antoni Claret
davant vós s'agenollava,
i amb perfecta humilitat
el seu prec vos confegia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

I va ser l'antic convent
una novella corona
i és que una mare clement
sempre retorna i perdona
i amb unguent de caritat
cura dol i malaltia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Gràcies anau vessant,
i a posta Santa Maria
del Camí vos ama tant,
i vos anomena guia
quan el dol fa el seu esclat
i quan regna l'alegria,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Vostra maternal bondat
per sempre alabada sia,
*Verge de la Soledat
que a mi me feis companyia.*

Del vell con-vent res-tau-rat sou l'es-tel de ca-da di--a Ver-ge de la So-le-
dat que a mi me feis com-pa--nyí--a. Els mi-nims vos va-ren dur de do-
-lor to-ta cor-pre-sa per-què no que-das nin-gu o-bli-dat dins l'or-fa--ne--sa
per que el nos-tre cor na-frat hi tro-bas dol-ça met-gi-a. Verge de la So-le-dat que a mi me feis com pa-nyí-a.

Pregau per nosaltres, Mare de Déu de la Soledat: Perquè siem dignes de les promeses de Jesucrist.

Oració

Pare de misericòrdia, vós acceptàreu, juntament amb el sacrifici del vostre Fill, la compassió de Santa Maria, sempre Verge, al peu de la creu.

Pels mèrits i per la intercessió de tan bona Mare, feis que els qui sofreixen la soledat en aquesta terra, passin al goig de la Pasqua eterna en el vostre Regne del cel.

Vos ho demanam per Crist, Senyor nostre.

Aquests Goigs escrits durant l'estiu de 1970 han estat musicats i editats durant la primavera de 1971. Amb llicència eclesiàstica.

Coneixeu...?

Santa Maria del Camí s'ha de conèixer. Té coses prou interessants com per anar-hi a descobrir-ho. I potser no sigui cosa d'un dia. Hi ha multitud de coses a aquesta vila que no es poden ignorar. Ehem començar per un passeig, des de l'Ajuntament -de bellíssima arquitectura del XVII- aprofitant per veure el retaule medieval d'en Massana (vegeu la col.laboració de Mª Magdalena Boyeras) continuada per la Parroquial -que colombram ja d'enfora, arribem per on arribem al poble- i acabada al Convent dels Mínims, amb menció especial al seu claustre, però molt més lent sens presses i deixant-se perdre un tant pels carrers més vells on cada cantonada pot ser una nova sorpresa.

I una de les coses que vos cridaran l'atenció del pas per aquests carrers, alguns d'ells d'insuperable regust nostrat, és un costum relacionat amb l'abundant i bon vi de la comarca. ¿No heu vist que certes cases tenen una branca de pi penjada a la façana? N'hi ha de verdes i de més seques. Idò això vol dir que aquella casa té cup i que hi vénen vi. Quan ençaten bota nova pengen la branca verda que va madurant a mesura que el vi, abans novell, arriba a agafar el seu bon punt. Que no el trobau un indicatiu inmillorable?

Santa Maria té fama pel seu vi. De fet n'hi ha abundant conreu i són devers tretze els cups que funcionen i amb vi a l'abast. Però no és l'únic element que destaca.

¿No heu sentit parlar de la llet d'ametlla? Aquest costum nadalenc té l'origen en aquest poble. Els mínims varen ser els qui ten-gueren la idea de sucari les ametlles ja que estaven privats de beure llet de vaca. I l'invent els ha sobreviscut un grapat de segles. Encara hi ha tres o quatre llocs dedicats a fer el prodigiós líquid. Un d'ells -Ca'n Palou- encara amb l'ancestral roda de mul. Però això sí, si en voleu veure fer o la voleu tastar haureu d'esperar la setmana de Nadal. És l'única temporada que estan en marxa.

I seguit amb líquids, n'hi ha un altre que ha donat fama ferm al poble santamarier: l'anissat. Fins i tot la sòbria Maria Antònia Salvà li dedica una de les seves "lepolies" considerant-lo "capaç de fer viure un mort" i encara que és conscient que "us podria entorpir la passa/fent venir rodament de cap" el troba recomanable companyia a "per passar un gentil camí". Avui encara hi ha destil.leries que segueixen la tradició.

Per gaudir d'artesanía podeu anar a les gerrerries de Ca'n Cadu-fa o a Ca'n Rubí de Sa Vileta. O a Ca'n Benet Mas, que també se dedica al fang. També hi ha fabricació artesanal de roba de llengües. Basta que demaneu per Ca'n Bujosa. I si voleu mercadejar paners o cossos tendreu ocasió de fer-ho -també a Sa Vileta- a Ca'la descendents d'en Pep Panerer. Qui vulgui pells o teixits, també en trobarà.

Per si no ho havia dit "Sa Vileta" és una de les barriades del poble. Com ho són "La Vila" i "Els Hostals", ardents guerrers fins fa poc. La cançó ho diu ben clar:

A Santa Maria hi ha
canamunts i canavalls
com a la Vila fan balls
sa gent dels Hostals no hi va.
La Vila, al voltant de la Par

ròquia i de la casa consistorial té el caire tradicional i conservador. És el bon seny santamarier. Ets Hostals -cap allà la carretera sembla més obert a les noves tendències. És, per antonomàsia, el nucli lliberal i esquerrà de la població. Això en general, que llavors hi ha de tot per tot. És un fet, de tota manera, la separació "física" d'ambdós nuclis per mor de la carretera Palma-Inca. No pots estar sense trui al carrer Bernat de Santa Eugènia -antic senyor del lloc- especialment en diumenge horabaixa. I, sobretot, si has d'atraspassar en cotxe hi has d'anar armat de paciència.

Pots anar d'excursió a diversos llocs a partir del poble, on hi pots arribar per carretera o per tren. La vall de Coanegra presenta un immens territori per a explorar, encara que la ruta més seguida és la que va a l'avenc de Son Pou o la que arriba al Torrent des Freu. Per l'extrem oposat pots arribar a l'ermita del Puig de Son Seguí, lloc obligat per al "pancaritat" tant de santamariers com de taujans i portelans.

Les festes de Santa Maria es localitzen en època generalment calorosa: Santa Margalida, el 20 de juliol i Santa Maria del Camí, el segon diumenge de setembre. Però si voleu veure trui i bulla a voler heu d'aprofitar el darrer diumenge d'Abril, quan es celebra la famosa "Fira".

El celler "Sa Sínia", l'hostal "Ca'n Carol" -on podreu dormir i tot- i "Sa Font" són els tres llocs on podreu anar a pegar una bocinada quan tengueu talent. Si només és per pegar un glop vos podreu servir dels altres deu establiments d'aquest tipus que funcionen.

I acab. Sé que deix coses dins el tinter, però ja sou grandets i les podreu trobar per voltros mateixos. Hi ha un llibre, d'un amic, molt recomanable: Guia bibliogràfica de Santa Maria del Camí, d'en Mateu Morro i Marcè. I per si no vos basta, no dubteu en consultar-lo personalment, sé cert que no vos defraudarà, sobretot en coses d'història moderna. Si és per coses antigues vos recoman que faceu una xerradeta amb el pare Josep Capó o amb don Andreu Bestard. Tant un com s'altre, n'estic ben segur, vos rebran amb els braços oberts. Si es tracta de coses d'arquitectura, urbanisme o geografia l'indicat és en Mateu Vich i per coses de música no hi ha com en Joan Parets, conegut historiador de la música nostrada, encara que hi haurà detalls que sortiran de font més directa de la mà de Nicolau Pizà "Colavet", de Biel Juan "Feliu" o de Gori Negre. I si -posats a re-filar-voleu sentir una bona tocada de xeremies o tenir una entretenguda conversa sobre el tema, és n'Andreu Comes "Davit" qui vos agafarà pel seu compte més xalest que un pasco. A tots ells, i als que m'han ajudat d'una o altre manera a enllestir aquest acostament a Santa Maria del Camí, els agraeec pofundament la col.laboració. Fins sempre.

Biel Massot i Muntaner.--

Les arrels de Santà Maria del Camí

L'actual terme de Santa Maria del Camí ha estat poblat des de la més remota antiguitat, encara queden vestigis de talaiots, els bizantins hi edificaren una de les més riques basíliques de Mallorca, dels romans queden unes làpides funeràries i una calçada que aquestes setmanes ha estat a punt d'ésser destruïda, ja estava coberta de terra per ser esfaltada i dels musulmans queden escrits els noms de les mateixes grans possessions, que encara existeixen.

Amb la conquesta de Mallorca pels catalans conduïts per Jaume I les nostres terres juntament amb algunes altres correspongueren a Bernat de Sta. Eugènia de Torroella de Montgrí, la nostra personalitat com vila arranca d'ell i el nom d'una ermita que posseïa a les afores de La Garriga (Barcelona) dedicada a Santa Maria del Camí és la que va donar el nom a la primera parroquia i vila. El nom del primer propietari ha quedat a Sta. Eugènia ara convertida en vila però que pertany a Santa Maria fins a mitjan segle passat. Una llenca de terra correspongué a Gilabert de Cruïlles, aquesta encara és coneguda per Ses Alqueries, properes a Sta. Eugènia antigament conegudes per Les Alqueries de Gilabert de Cruïlles, Ferran Soldevila, manifesta al cap. XII de la seva "Història de Catalunya": "Si ereñ sobre tot catalans els qui havien conquerit l'illa daurada, foren catalans els que varen poblar-la: molts d'ells gent de l'Empordà que hi varen dur la sonora volada del llur parlar salat i l'entusiasme de llur caracter franc i emprendor". En el nostre noble es compleixen aquestes paraules.

Del segle XIII al XVI la vila de Santa Maria del Camí degut a les pestes i a no tenir lloc on assentar un lloc de població passà per èpoques difícils. Sortosament al segle XVII Dª Quiteria Ballester d'Olesa, heretà la Cavalleria que des de la reconquesta posseïen els Torrella i Son Seguí, establí la Cavalleria on ara s'hi aixeca la població, per tant, a partir del mateix segle XVII avança molt el poble, s'edifica la casa de la vila, es posa metge, es funda el convent de mínims on s'hi estableix una escola.

Al segle XVIII s'edifica l'esbelta parroquia actual per substituir-ne altra petita i vella. Al segle XIX s'instal·la el primer telèfon i altre medi que ha donat molta vida: el tren.

En la actualitat contem amb uns 4.000 habitants i participem del benestar com a Mallorca, tenim poca indústria, al decaure l'agricultura la gent ha anat a fer feina a Ciutat de la que sols distam 14 o així ha fet que la nostra vila no haurí minvat en habitants com moltes de l'interior de l'illa.

Joson Camí

Santa Maria, avui

El poble de Santa Maria ha vigut com la resta de pobles de Mallorca, el canvi d'una societat pagesa a una societat, on el turisme és el factor econòmic bàsic. Això ha tingut diferents repercussions, d'una banda han arribat centenars de persones (sobretot d'Andalusia) que han passat a residir a Santa Maria aprofitant la proximitat de Ciutat i l'existència de cases de lloguer més econòmic que a la capital (cases velles, Forà Vila etc.); de l'altra banda molts de santamariers han seguit el procés invers i han fugit cap a Ciutat o cap a les zones turístiques on tenien el seu treball. En resum, el poble ha minvat lleugerament la seva població (ha perdut 52 habitants de 1970 a 1981).

A nivell econòmic es pot assenyalar una profunda decadència, del sector agrícola, marcat per la pèrdua constant de població activa dedicada a les labors del camp i per la pèrdua constant de les millors terres (moltes dedicades a urbanització, segones residències, o simplement abandonades). L'ametllorar i els cereals estan en clara regressió, agreujada per la caiguda dels preus. El vinyet (237 Ha. el poble de Mallorca amb una proporció més gran de vinya, el 8,92% de la terra canreada) es manté, però també amb una crisi permanent de rendibilitat.

Pel que fa a la indústria, el poble compta amb pocs recursos: una fàbrica tèxtil, una d'artesanía tèxtil, qualque fàbrica d'articles de pell, unes destil·leries... poca cara i en general de reduïdes dimensions.

La crisi del camp, l'absència d'indústria, el fet de no ésser una zona turística, la proximitat a la Ciutat (10 minuts per l'autopista) determinen una clara tendència cap a una vila dormitori o/i de segones residències.

Tot això ens dóna un context de manca de serveis generalitzat: assistència sanitària deficient, dificultats en l'abastiment de l'aigua potable, inexistència de canalització d'aigües residuals... molt difícil de resoldre des dels migrants recursos financers de l'ajuntament. D'altra banda l'amenaça de construcció de l'altra tros d'autopista, i la consegüent via de cintura urbana la proliferació d'urbanitzacions "salvatges", etc. pot repercutir en l'enfonsament definitiu del sector agrícola i l'aparició d'una catàstrofe urbanística, ecològica i de qualitat de vida.

En l'aspecte cultural el panorama no és gaire més brillant. El poble compta amb una escola pública (234 matrícules el curs 1979-1980) i una privada (457 matrícules el mateix curs), una biblioteca muni-

pal amb uns 6000 volums i amb qualque entitat associativa o cultural (grup de teatre, balls mallorquins, associacions de pares d'alumnes).

L'únic cinema ha tancat les seves portes enguany. La revista d'àmbit local "Coanegra" de periodicitat bi-mensual té una tirada d'uns 500 exemplars.

Esportivament hi ha clubs de Basquet, Ciclisme, Futbol (masculí i femení), atletisme i Petanca. Uns amb activitat més àmplia que els altres, i en general amb poc entusiasme popular.

En el cap de la política el predomini correspon a la dreta, a través d'AP (5 regidors) i UM (tres). L'esquerra és representada pel PSOE (2 regidors) i Esquerra Unida (un). Altre cop he de ressenyar l'apatie del santamariet, que front a la po-

lítica és especialment remarcada.

Els partits tenen poca implantació i les seves activitats sols es fan notar en època preelectoral.

Amb tot, dins aquest panorama global que he dibuixat, ni ha tendències i esforços per millorar el poble, els darrers anys en especial, perduda la por en participar en la vida pública que havia fomentat la dictadura del general Franco, això ha estat notori, i ens fa tenir esperances en la reactivació de la vida econòmica, social, cultural i política del poble.

Mateu Morro

L'evolució urbana

Fins al segle XVII el poblament dins el terme de Santa Maria del Camí, que comprenia també el de Santa Eugènia, era totalment disseminat. La gent vivia fonamentalment del conreu del blat i la vinya, escampada arreu del terme en torn a les antigues alqueries del temps de la dominació musulmana. Per tant, la conquesta i la població catalana no significà cap canvi a Santa Maria; no se fundà cap nucli de població en molts de segles, al contrari de la majoria de pobles de Mallorca; si no que la gent continuà vivint dispersa, en una distribució irregular que cal suposar era relativament densa a la vall de Coanegra, a la part muntanyosa del terme, a on a més de diverses possessions, hi havia nombroses cases i molins entre els horts regats per les aigües de la s'iqueta de Coanegra, que encara avui es conserva i funciona; així com, durant uns pocs anys del segle XIII l'Església parroquial.

Aquesta primera església de Coanegra fou aviat substituïda per una segona, situada dins les terres de la possessió de la Cavalleria, a prop de la confluència dels camins de Coanegra i d'Inca. Seria ja a finals del segle XVI o principis del XVII quan l'emplaçament de l'església torna canviar, passant aquesta vegada al seu actual emplaçament, al camí de Muro a dalt d'una petita elevació a on també les cases de la Cavalleria, aquest conjunt Parròquia-possessió-rectoria va esser l'embrió del caser de població que aviat surgiria.

A principis del segle XVIII La Cavalleria passa de la família Torrella que la tenia des de la conquesta, a la família Olesa. Amb aquest canvi de propietat s'inicia un ràpid procés d'establiment de trasts de terra a pagesos, menestrals i altres particulars. D'aquesta manera, amb un pocs més de cinquanta anys, el poble de Santa Maria cobra forma. En principi el poble s'edifica en un nucli que envolta la plaça, prop de la Parròquia, a on s'hi construeix, entre altres edificis notables, la Casa de la Vila al segle XVII, i la nova església parroquial al XVIII.

Un pocs més tard que aquest primer nucli, que encara avui onetxem com a La Vila; però també en el mateix segle, sorgeix un segon redol de cases, més reduït al principi, devora el camí d'Inca. Es tracta de la barriada d'Ets Hostals, que surt com a conseqüència de l'atractiu que ja fa tres-cents anys tenia el camí d'Inca, i que encara ara conserva i augmenta. A 1682 s'inicià la construcció del convent dels Mínims en aquest raval, edifici d'una bellesa arquitectònica remarcable.

Un poble amb dos nuclis molt pròxims havia de donar amb el temps un nucli amb dos centres, cosa que ve esser motiu de no poques rivalitats que molta gent de Santa Maria encara recorda, i que actualment per sort estan totalment superades. El poble ha crescut, però el caràcter diferenciat dels seus dos centres s'ha mantingut; d'una banda La Vila, decantada del tronc de la carretera conserva l'encant de les seves cases i carrers antics i tranquils. D'altre costat Ets Hostals son el centre comercial més actiu del poble, gràcies a la fàcil comunicació que suposa la carretera i la via del tren Enmig, el carrer llarg i la plaça Nova, a on se celebra el mercat dels diumenges, contraresten la bipolarització sense erigir-se en centre del poble.

MATEU VICH

El retaule de Massana

He decidit dir dues paraules sobre una de les meravelles santamarieres més desconegudes i, tal volta, de les més valuoses. Un retaule de la Verge que presideix el Saló d'Actes del nostre Ajuntament, que molts de santamariers desconeixen i que crida l'atenció de totes les persones cultes que ens visiten.

El retaule té dos metres i mig d'altària per un i mig d'amplària més o manco; és sobre fusta i policromat en vermell, daurat, platejat i blavosenc. Representa les imatges del Bon Jesús i de la Mare de Déu.

Jesucrist, en la part alta, crucificat i custodiat pels lladrès. A la part inferior la Verge i l'infant Jesús.

Ara vos contaré la història d'aquest retaule, que és molt important.

Hi ha notícia des d'antic que el 1385 varen posar una contribució per fer aquest retaule, però no se'n sabia res pus; uns l'atribuïen a Joan Daurer i altres a diferents pintors. Però el pare Josep Capó, incansable investigador de la història del nostre poble, va tenir la sort de trobar cinc "lletres comunes" que parlen d'aquest quadre.

La primera és del 19 de maig de 1336. Gràcies a ella sabem que el pintor és Joan Massana, el qual es comprometé a fer un retaule de fusta, or, argent i altres colors, per valor de 120 lliures que havien de pagar en terminis de 40 lliures cadu un. Els pagaments havien de ser

efectuats pels jurats i per Perico Mascaró, que era el batle quan es pintava el retaule. Al cap de quatre anys, dia 12 de novembre de 1340, el rector de Santa Maria, que nomia Jaume Munar i el pintor Joan Massana varen sol·licitar quinze lliures que havien bestret per al pagament del segon termini.

El Governador manà que se fes una subhasta per pagar aquestes 15 lliures i els jurats subhastaren un cavall i un ase, però no ho feren en el temps assenyalat i el Governador imposà una multa de 25 lliures al batle. El tercer termini se degué pagar correctament ja que no hi hagué cap protesta al Governador.

Fins l'any 1718 aquest retaule es conservà a l'església, però quan varen construir l'actual parròquia el dugueren a la Casa de la Vila.

Actualment segueix presidint el Saló d'Actes del nostre Ajuntament.

M^aMagdalena Sastre Boyeras
Escola Pública de S.M.C.

Amb molta satisfacció tenc el plaer de donar a llum aquesta petita història de la important vila de Marratxi, que a l'any 1933, me facilità el Rd. D. Joan Vio Salom, a les hores encarregat de la parròquia de Pòrtol. El Sr. Vio residia, per tal, a la vicaria de dit poblat, i com era l'historiador, i únio, de la vila de Santa Maria del Camí, a ell vaig acudir per saber les principals relacions històriques del terme de Marratxi, ja que llavors ell qui esartu estava a la Cambreta i adsortit a l'escola per tal de dur a bon acabar el segon exercici de les oposicions al Magisteri. El Sr. Vio em molt deferent me digué lo que segueix, i que jo he conservat en les llibretes de notes.

MARRATXI

"El pla d'en Catí (avui pla de Sant Jordi) i el terme de Marratxi, fou atribuït, en el Repartiment de l'illa, al Bisbe de Barcelona, com recompensa per la seva aportació a la Reconquesta de Mallorca l'any 1229. També li correspongué a dit prelat, Andreu Calvià, S'Arraco i Stellenos.

Més avant Calvià aconseguí separar-se. Les restants viles i sos termes quedaren definitivament per al Bisbe, i prengueren el nom de El Parlatge, per les parts que corresponien al Prelat i a la jurisdicció del Rei Jaume I.

Acabada de reconquistar l'illa, les viles s'anaren formant dins les demarcacions parroquials. També formà part del Parlatge al poblat de Puigpuyent.

EL NOM DE MARRATXI

Ferrario de Pallarés, noble català, és el qui feu la demarcació de les parròquies, i la de Marratxi fou dedicada a Santa Maria de Marratxi. Referent a tal nom se pot dir que a rel de la Reconquesta, se troba en document el nom de Ramón de Marratxi, que apareix com senyor d'una alqueria molt important dins el nucli anomenat Marratxi, al qual també li donen la Vall de Marratxi.

LLINATGES DEL SEGLE XIII

Els principals que es troben documentats, són; Marratxi, Bassa (parent del màrtir del castell d'Alaró), Bernat Bidaloni, Frare, Gigbert, Guàrdia, Sabadell i Sacoista.

PARTICULARITATS DE MARRATXI

Marratxi tenia la Casa de la Universitat (o de la vila), a Marratxi net. El batle era del Parlatge, per lo tant era elegit pel Bisbe de Barcelona. La parròquia

estava regida per un rector assignat també, pel referit Prelat, o pel seu lloc tinent. La parròquia s'anomenava Santa Maria de Marratxí, i estava a Marratxinet. Encara en queden restes. A finals del segle XIII, que fou de gran pobresa, però el de la constitució del poblat, el nom de Santa Maria de Marratxí desapareix, i pren el de Sant Marçal. Al segle següent, el XIV, el rector al·legua que no pot viure i que ha d'anar de captiris, i dona per causa "Propter incultura terrarum", és a dir, que no cultivava les terres. Tot per la despoblació del terme. Per lo qual renuncià dita parròquia. El bisbe en tal cas la uní a la de Santa Maria del Camí, lo que ocasionà que els Prelats de Barcelona i de Mallorca acordassin elegir una vegada per hom el rector santamrie i aquest fou obligat a desplaçar-se a Marratxí els diumenges i festes de guardar per celebrar la Missa. Per tant el de Santa Maria del Camí peroebia els deumes d'ambdós pobles. A mitjans del segle XVII, se separaren altre volta, perquè Marratxí ja tenia bastant augment de població.

POSSESSIONS

A l'entretant s'havien anat formant les grans possessions del terme de Marratxí, les quals foren Ses Basses (que al segle XVIII les adquiriren els "Suorers" (1) Son Cós (de la Desoça), Son Qual (que més tard passaren als Verins, i se designà dit llinatge), Son Genovès, Son Caulelles, Sa Cabanassa, Son Sales, Rafal Blanco, Son Nicolau, Son Martí, Son Nebot, Son Frau, Cas Pobres, Son Matol, Cas Capallers, Son Pizà i Son Viuot.

També hi havia Son Ametler, que era molt extensa, i dins ella s'anà formant el Pla de Na Tessa i també altres finques; Son Bonet, El Pinarat, Son Revuot, Cas Capità Massa, Son Cunill, Son Llabrés, Can Vador, Son Alegre, Son Riàno, que donaren lloc a formar altre poblat; el Pont d'Inoa, adés més del ja dit Pla de Na Tessa. Son Sureda és la més moderna.

EL MARRATXÍ D'AVUI

De totes les possessions citades, una de les principals arribà a ésser Son Verí, per la preeminència que tingueren els seus propietaris, la noble família de dit llinatge. Quant el terme recobrà la seva independència, al separar-se de Santa Maria del Camí, els Verins juntament amb el primer rector que se nomenà, cediren uns trasts per edificar nova església, ja que la del llogaret de Marratxí estava molt envellida. Aquells terrenys estaven no lluny de les cases de Son Verí, i per

tant més cèntrics per servir als poblats escampats dins el terme. Bastren la nova parròquia, que conservà el titular Sant Marçal. A l'entretant el Bisbe de Barcelona donava a emfiteusi, o sia a censal, les terres dins les quals construïren cases els nous propietaris. Prest el temple de Sant Marçal anà adquirint importància, per la devoció que inspirava el titular i arribà a ésser molt anomenat i visitat. Amb això la parròquia fou una de les millors.

ELS ROMIATGES

Començarem al segle XVII, i al següent ja tenien fama d'ésser la de Sant Marçal la més important, fins al punt que a Ciutat no se feia feina en tal dia, perquè la gent anava a missa a

Marratxí el dia de la diada del Sant, i els qui quedaven a la Ciutat anaven a la porta a veure arribar els carruatges dels romigus quan retornaven a llurs cases. Llavors no hi havia sinó dues festes a Ciutat; Sant Marçal i Sant Tomàs, que ademés de religioses tenien també el caràcter de oñiques. Actualment encara se celebra la de Sant Tomàs amb notable meroat d'animals i altre queviures a les Avingudes, i l'altre a Marratxí on hi ha gran concurrència de gent de tota Mallorca, amb actes religiosos i competicions esportives.

POBLES DE MARRATXÍ

Ademés de l'antic i primer poblat de Marratxinet, se formaren nous nuclis de poblacions. Els Torrelles establiren Sa Cabanassa, i se formà Pòrtol. A principis del segle XVIII se parel·l·la Son Caulelles, i dona lloc a la naixença de Sa Cabaneta, on s'hi construeix la Casa Consistorial. Al dividir-se la gran finca dita La Forca, per haver-se aixecat dins d'ella, vora el camí de Inoa, tal instrument de tortura, se forma el Pont d'Inoa. Segueix llavors el Pla de Son Nebot i el de Na Tessa. Així nos trobam amb sis poblats formant un sol municipi.

BANDEJATS

Durant els segles IV al XVII, Mallorca estava turmentada pels bandolers. Durant el XVI va ésser invadida la possessió de Son Verí per una partida d'ells que sorprengueren els qui habitaven allà. Fermaren els amos i oriat els banos de l'entrada, però un pastor que estava dins el fons de la casa pogué agafar un trabuco i disparà un tir, ferint a un dels assaltants, i els altres fugiren tot seguit, i desfermà els amos.

ESTAT SOCIAL

Al segle XVII se formaren les grans possessions i comença el temps de prosperitat. No hi havia pobres, perquè els grans senyors els ajudaven, oom també els rector. Encara entre Sant Marçal (parròquia) i Son Sales que era una de les grans finques de Mallorca, hi havia una sèrie de columnes, que representaven els Passos; els pobres que anaven a dita possessió per implorar almoïna reaven el misteri corresponent del Sant Rosari. A l'arribar a les cases, eren ben atesos pels amos, donant-los estatge, si era precís.

ELS SENYORIS

Al començament del segle XIX s'intentà a les Corts de Càdiz abolir els senyoris, i en efecte s'aboliren. Un sacerdot mallorquí rector de Sant Nicolau, de Palma, en feu gran defensa de dits privilegis de la noblesa, pel gran bé que en rebien els necessitats.

Amb la creació dels Ajuntaments, quedà inoperant el Partatge. La documentació de tal institució se guarda a l'Arxiu de Protocols (2).

EL TEMPLE ACTUAL

Quan feren el temple actual, li donaren dimensions petites (3) La constant aflluència de feligresos, i sobre tot la de romeus el dia del Sant titular, obligaren a engrandir-lo. El rector Crespi, que era natural de Santa Maria

del Camí, li afegí dues capelles a la part del portal Major, amb el cor que feu nou. També a la façana hi posà els dos campanars que complementen l'obra. La rectoria estava ja junt al temple i també la reformà dit rector.

CEMENTERIS

Durant segles fou costum enterrar els morts dins les esglésies. Però vers l'any 20 del segle passat el govern ordenà la construcció de cementeris lluny de les poblacions. També afegit amb el temple hi havia un petit cementeriet, però el deixaren d'emprar, i l'ajuntament resolgué construir-ne un dins terreny de Son Blanco, bastant aprop del camí d'Inoa.

CAMINS PRINCIPALS

Antigament la metròpoli era la Ciutat capital, però més avant se donà també tal títol a Alcúdia, per la defensa que sos moradors feren durant les germanies. Se formaren les actuals carreteres aprofitant els vells camins que des de la Ciutat principal anaven a les viles, alguns d'ells d'origen romà. Els principals eren el camí que unia Ciutat amb Alcúdia, passant per

Inca, i altre fou el de Sineu, que reformà el rei Jaume II. També foren d'importància el d'Alaró i de Robines (Binissalem) Tots creuaven el terme de Marratxí.

CONTRIBUCIONS

Les pagaven a l'Església i al Rei. Les primeres constaven en les desmes i les primícies, i els jurats cobraven la part retal, mitjançant tallies, fruits del camp o treballs personals.

EPÍLEG

Fins aquí l'interessant resum històric que me donà verbalment nostre volgut recercador de notícies el Rd. D. Joan Vich Salom, quan era rector de Pòrtol, i que jo vaig copiar en la meua llibreta de notes. Ara l'any 1.933, com he dit al començament d'aquest treball, i que ara me plau publicar dalt "Pòrtula", la interessant revista que editen entusiastes joves de la próspera població de Pòrtol, tan agermanada sempre amb la meua vila natal de Santa Maria del Camí. Agraïc cordialment als editors de la publicació la gentilesa que suposa donar-me espai per recordar la memòria del benemèrit Sr. Vich, que tant estimà tot lo referent a la nostra illa i la seua història.

ANDREU BESTARD MAS

- (1) De Santa Maria del Camí
- (2) Actualment està a l'Arxiu del Regne de Mallorca.
- (3) Se serviren dels plans de quan se construí el Convent de Mínims de Santa Maria del Camí.

Aproximació al fet musical santamarier

Santa Maria del Camí no és un d'aquells pobles musicals per excel·lència. Al llarg del seu trajecte històric trobam poques manifestacions de caire cultural i enmig d'elles, el fet musical hi ha pesat poc, tal vegada pel motiu de tenir la Ciutat molt aprop i no prè tendre res autòcton.

De tota manera, sens tenir-ne una fama explícita, ha gaudit sempre de diverses manifestacions musicals. La música, de qualque manera, sempre ha estat present dins el poble i molt sovint amb caire popular. Aquestes manifestacions són les que pretenem donar a conèixer, un poc ordenades, en aquest apartat.

No ens aturarem a parlar de la possibilitat de música prehistòrica, encara que hi sigui. Ni tampoc aprofundirem en la música que es devia fer a la basílica paleocristiana de Ca's Freres, quasi innegable (això no volem d'una gent que és capaç de bastir maravellosos mosaics policroms, com el de Son

Fiol?). Ni tampoc en la música orientalista dels sarraïns anteriors al 1229. Serà a partir de la documentació aportada pel pare Josep Capó en La vila de Santa Maria del Camí (I, Mallorca 1980) que començarem a tractar de

LA MUSICA ANTIGA

Com a la resta de Mallorca, a la Santa Maria del segle XIV existien els joglars. El 1328 trobam a Jaume de Tomella i a Guiller Marcegay, tocadors de bocina que van convenir a tocar per espai de tres dies seguits per obsequiar el rei Jaume III en la seva vinguda a Mallorca. El P. Capó considera que devien ser excel·lents tocadors, ja que tenien un bon sou: 20 sous diaris cada un (pàgina 94).

Per una carta del Lloctinent Pelay Unfs al batle de Santa Maria del Camí d'ill de juliol de 1414 sabem que era costum antic dels jurats per la festa de Santa Margarida "ordonar danceres e rossagueres en les dites dances quis fan per la dita parròquia per la festa de Santa Margarida de la qual la dita parròquia fa festa e sollempnitat" (p.174). Aquell any el batle volia alterar la festa cívica, però Martí Stelarella, jurat en nom també dels altres jurats acudeix al governador qui revocà l'orde del batle, i qui els jurats "haviem dada honor que vostra muller anas a cap de dansa" (174).

Cap de dansa era sinònim de dansera. Es referia a la dona que dirigia les danses de les festes dels pobles. Trobam documents medievals de Sóller i de Pollença que ho constaten.

Un dels càrrecs municipals que va tenir més durada fou el de tamborer. A Santa Maria no hi falta: "20 setembre de 1563. Pau Reus, tamborer de Santa Maria, demana per mitjà del Governador que se li pagui lo degut per tocar el tambor. Als llibres de clavari apareixen les assignacions pagades a tamborers" (210). Aquest tamborer deu ser el mateix que anava juntament amb l'exèrcit santamarier a defensar Sóller: "1563. 16 s. 10 per lo tamborer y 6 per la gent de Soler" (207).

I els balls que no faltin! El 1571 s'ordenen "tres dies de balls, fets de dia i no de nit amb alimares i altres mostres d'alegria" (221) Això era per celebrar la victòria obtinguda a Lepant. Però se veu que hi devia haver abusos. D'aquí ve l'orde de fer-los de dia així com la següent -comuna en aquella època a molts altres pobles de l'illa- "el Dr. Foncilles manà que les trompes i altres instruments de les confraries no s'emplein per tocar als balls ni facin balls a noms de confraries baix pena d'excomunió i 10 ll. als obrers i baciñers" (229).

I d'aquí fins al segle XVIII trobam un buit realment llarg. La centúria del sis-cents havia estat per Santa Maria del Camí un moment d'esplendor i de desenvolupament.

Es l'època de l'afiançament del poble en terres de l'antiga Cavalleria i de les grans construccions. La referència musical explícita ens arriba el 14 de setembre de 1718. Aquest dia, ens diu Andreu Bestard i Mas, el Llibre de l'obra de la Parròquia de Santa Maria del Camí du l'anotació del següent pagament: "Al reverent Miquel Canyelles prevere per la música de les festes de la benedicció 21 lliures, 5 sous" (p.18).

ELS COSSIERS

Per la constància d'una sèrie de partides de l'esmentat Llibre de l'obra sabem de l'existència d'aquesta manifestació musical a Santa Maria.

El mateix dia de la benedicció parroquial (1718) trobam un pagament "a Bernat Canyelles alies Baya pel lloguer de los cascavells, menjar de los cossiers i trompes per les festes de la benedicció, 7 lliures, 10 sous" (p.18)

Més envant trobam:

"Per un vestit per la Dama del ball de Cossis, 6 lliures, 12 sous i 6 diners" (p.101) Això era el 27 de setembre de 1757.

"7-X-1757. Per 4 dotzenes de cascavells, 34 s."

"3-XI-1757. Per una pell de cabra per les xeremies 1 ll."

Per aquestes darreres referències el P. Capó en el Patrimoni artístic de les esglésies de Santa Maria del Camí (Sep.BSAL,1975) considera que "aquest grup de cossiers devia ser de la parròquia o almenys hi tendria qualque relació ja que del seu fons es paga el que acab de dir".

ORGUES I ORGANISTES

Gràcies a l'amabilitat i deferència de Josep Capó podem incloure aquesta notícia: "1712. El vicari general ordenà als jurats que l'organista Mateu Canyelles acollit havi a de ser retribuit per la Universitat amb 25 ll. anuals. El Consell trobà excessiva la quantitat i per no acudir a Roma, que ocasionava despeses, convengué amb l'organista rebair la paga fins a 15 ll. Durant el segle (XVIII) es mantendrà aquesta retribució. Els organistes eren ordinàriament clergues naturals del poble que en alguna ocasió es diu que ensenyaven cant" (Hª de la Vila de Sta Mª del C., tom II, inèdit).

En aquests moments, però, encara no se parlava del majestuós orgue que es pot veure avui a la Parròquia. Aquest fou construït dins la primera meitat del XVIII pels organers Lluís Navarro i Damià Caimari. Consta que el 16 d'octubre de 1742 pagaren "A mestre Damià Caimari, fuster substituït de D. Lluís Navarro, 50 lliures per lo orga que ha fet per la parròquia". Però l'orgue valia molt més. En el mateix llibre de clavari (en dades registrades per Capó a Patrimoni...) consta que el mateix Caimari rep 50 lliures pel mateix concepte cada un dels anys 1745,46 i 47.

De bell antuvi devia ser un

instrument senzill en matèria de registres. Per això és de notar la innovació que fou feta, passada la meitat del segle, pel gran mestre de la organeria mallorquina, Jordi Bosch, el qual també el trempà i adobà en diverses ocasions.

Així consta que el 24 de setembre de 1758 l'Ajuntament paga a Jordi Bosch 5 ll., 13 s., 4 diners "pel treball de trempar i adobar lo orga". El 1764 hom dona al mateix 2 ll., 15 s. per adobar les manxes. El 1765 llegim "A Jordi Bosch, organista, per un registre de clarins fet a lo orgue de Santa Maria 5 ll. i 2 s". Així mateix el 30 de març de 1765 consta la següent partida: "Per mantenir mestre Jordi Bosch 43 dies y un companyero seu 21 dies a la meva taula y donarlos lliit per compndre los orgues y posar los clarins que se feren nous 12 ll." Hem d'agrair una vegada més a Josep Capó les informacions, algunes d'elles del volum inèdit de la seva història.

Un altre element a tenir en compte és el quadre que adornava el frontal de l'orgue parroquial. Representa la patrona de la música amb diversos instruments. Possiblement fou realitzada en la mateixa època de construcció de l'orgue per Josep Martorell. Actualment aquesta tela es conserva en una de les parets de la capella de Sant Isidre, a la mateixa església.

Tot i que funcionà fins fa poc actualment l'orgue està en molt mal estat i amb peces desmuntades, per aquí i per allà. Després d'haver canviat el sistema de manxes per un motor elèctric també varen reformar part de la consola i el teclat. Tot esperant la restauració -possiblement de Grenzing- començaren a desmuntar-lo. I així quedà per manca de subvenció. No importa dir l'evidència de l'interès de la seva recuperació.

De la mateixa època de les reformes de Bosch coneixem el nom d'un organista santamarier: Vicenç Mates. Gràcies a llibres d'actes de l'època de l'Ajuntament de Marratxí sabem que entre 1732 i 1762 aquest clergue-exercí l'ofici d'organista de Sant Marçal amb un salari de dotze lliures.

I es veu que aquest costum de recórrer a Santa Maria del Camí per a trobar organistes per Sant Marçal era cosa comuna. D'aquesta manera el segle passat el murer Miquel Tortell s'estrenà a l'orgue marratxiner perquè l'havien enviat des de Santa Maria on havia après a tocar de la mà dels frares mínims, al convent dels quals hi estava com ajudant de l'apotecaria. L'al·lotell d'aleshores endevindria afeinat músicimestre d'ells entre els quals hi hem de comptar el santamarier Andreu Torrens.

Quant al Convent, en temps dels Mínims també hi havia un orgue que se'n dugueren amb la desfeta. És probable que passàs a Consell, però no vol dir que sigui el que hi ha ara. Al Convent de la Soletat, actualment, hi ha un harmonium de principis de segle.

EL MESTRE ANDREU TORRENS

Andreu Torrens i Busquets va néixer a Santa Maria del Camí el 23 d'agost de 1845. Encara era molt jove quan passà a Ciutat amb un oncle capellà per començar els seus estudis eclesiàstics que prolongà fins haver rebut ordres menors. Al mateix temps estudià música, dedicant-se especialment a l'orgue. Als dotze anys, per encàrrec del seu mestre, Mn. Tortell ja esmentat, va escriure una "psalmòdia" per a les monges de Santa Magdalena. Però el seu esclat compositor ja havia succeït als 10 anys i li duraria tota la vida. Als 14 anys fou nomenat organista de Sa Sant Nicolau, càrrec que ocupà per espai de sis anys. Entre el 1865 i el 1868 va guanyar les oposicions per a organista de la Seu, però per qüestions de favoritisme no li fou concedida. Anys més tard va declinar la oferta dels qui volien compondre la injustícia.

Es va dedicar en cos i ànima a la música. No va estar molt a ser el professor i l'acompanyant de moda. Quan Uetam, el millor baix del món del seu temps donava el seu primer concert en el Principal, el 1871, el mestre Torrens acompanyava les romances al piano.

El 1883, amb motiu de celebrar-se a Ciutat unes Fires i festes, hom convocà un certamen musical; Andreu Torrens hi va concórrer amb el poema per a gran orquestra, cors i solista "La conversió de Ramon Llull" amb lletra de Mateu Obrador, el gran lul·lista. Aquest oratori o poema simfònic fou estrenat al Teatre Principal tenint per protagonista el famós baix Joan Ordines. L'obra obtingué el primer premi atorgat per la infanta Isabel, princesa d'Astúries. A partir d'aquí tant les composicions com els èxits són continuats.

Andreu Torrens deixà innumerables obres per a piano, orgue, harmonium, cant, orquestra i fins i tot sarsueles i operetes, la gran majoria d'elles pendents d'anàlisi i valoració. El seu conreu fou tant dins el camp religiós com dins el popular o el típicament "social" de l'època (dedicat als salons). El

mestre morí el 5 de febrer de 1927 als 82 anys.

BANDES MUSICALS

Ja des del segle passat existeixen notícies sobre les bandes de música d'aquesta vila. Sabem per Josep Capó (Bolletí informatiu de l'Ajuntament de S.M.C., 1) que "en 1840 se n'estava formant una amb el producte d'un ball, per la que un home del poble construïa el "bombo". Així mateix "el 25 d'abril de 1897 l'ajuntament acorda gratificar amb 50 pts a la música de la localitat per la seva assistència a les processons de Setmana Santa".

Però és sobretot dins aquest segle on les veim ja organitzades.

Cap allà els anys 30 el vicari Reynés, d'Alaró, forma una banda coneguda amb el nom dels "Lluïsos". Era dirigida per mestre Jaume Salom.

Per la mateixa època el conegut músic i guitarrista Bartomeu Calatayud fundà la que seria la banda de Ca'n Macetes amb el nom de "La Balearica". Al cap d'un cert temps va cedir la direcció a un dels components: Salvador Fuster Darder "Lluís". Calatayud seguí orientant els músics locals, per als quals transcrivía al paper pautat les cançons i peces de ball de moda, les quals eren copiades i repartides al grup pel secretari mestre Sebastià Cabot "Porreta".

Cap al 1942 el rector Guillem Parets creà una banda parroquial. Al cap d'uns quants anys es desfé.

Quan don Joan Ferrer, de Consell, esdevingué vicari, i juntament amb l'ajuda del seu germà Antoni la varen reorganitzar. Això fou devers l'any 49 i el director era D. Andreu Pol, professor de música i fundador, entre altres, de les bandes de Sa Pobla i Mura.

Aquest home venia dos dies per setmana a ensenyar música, i no va proporcionar instruments fins que no varen saber solfeig. La banda Ferrer-Pol durà quatre o cinc anys, coincidint el final amb el canvi de destí del vicari Ferrer, el qual arribà a xantre i primatxer de la Seu.

Amb la gent procedent de les bandes anteriors, devers l'any 60 hom formà una agrupació "independent" dirigida inicialment pel santamarier Pere Mateu i posteriorment pel binissalemer mestre Tomeu "Gerrer". Començaren amb pocs elements i acabaren una seixantena, al cap de 8 o 9 anys i després d'haver-se passejat de cap a cap de Mallorca amb un cert èxit.

ALTRES AGRUPACIONS

El P. Capó esmenta certes bandes de violins "que tocaven a l'església i feien serenates a les al·lotes la vigília de les verges i de la seva festa onomàstica". Això era a la primera meitat del segle.

Els anys quaranta se varen formar dues agrupacions que arribaren a ser conegudes enllà les fronteres.

D'una banda hi havia "Los siete Juanes", integrats per: Joan Ramis "es saig" (guitarra), Joan Crepí i Sbert "Porro" (bandúrria), Joan Segura "Marxando" (acordió), Joan Ramis, fill (guitarra i, al final, saxo), Joan Calafat "Xofric" (violí), Joan Mesquida "Puça" (bandúrria, i llavors trompeta) i Joan Creus (vocalista). Es dedicaven a les cançons de l'època: fox-lentos, pasdobles, tangos i valsos. El seu nom havia canviat, inicialment es deien "Estrellas azules".

D'altra banda hi hagué l'anomenat "Salero típic de Pontanella", que també agrupava alguns dels esmentats abans. És una clàssica agrupació folklòrica de postguerra.

A partir dels seixanta cal destacar la formació de dos conjunts amb base santamariera: Els "Volcànic's" i els "Zadis". Amb els primers encara hi toca Jaume Salom (saxo) i Llorenç Sans, i amb els altres Joan "Buc" i Pere Mesquida "Levita".

També s'han de citar els "Z-66" encara que només tenguessin dos elements de la Vila, ja que un d'ells, en solitari, ha destacat i ha duit el nom pertot arreu. Ens referim a Llorenç Rosselló Horrach, més conegut pel pseudònim de "Lorenzo Santamaria".

Fa pocs anys fa sorgir un grup de música popular "Tanyes Novells" que darrerament s'ha xapat segons els qui ballen i els qui fan música de recerca.

Aixímateix hi ha en marxa intents de fer música de vanguardia, a base d'estudis de jazz aplicats a la música autòctona, però és un projecte en germen.

ALTRES SANTAMARIERS RELACIONATS AMB EL MON MUSICAL

Ademés de tots els anteriorment esmentats hi ha tota una sèrie de persones que tenen un paper dins el panorama que tractam.

Per ventura hauríem de començar amb Josepa Lluill, "madò Pepa de sa plaça de ca n'Orell" mare de Joan i Ramon Ramis, ja citats. Era una dona especial pel seu temps: pogué ser una certa cultura, tocava guitarra, parlava francès i dirigia el negoci familiar degut a ser vídua. Fou ella qui ensenyà les primeres nocions musicals als seus fills i els encaminà pel camí de la interpretació instrumental, del qual n'era un bon exponent.

Gabriel Salom i Salom (1901-1973) era un mestre d'escola i un apassionat per la música. Rebé lliçons del padri Josep Massot i Planes quan aquest va estar d'encarregat de l'estafeta de correus de Santa Maria del Camí a partir de 1915. Va intervenir en totes les manifestacions musicals organitzades a la Vila. Quan Ricard Cormentura i Miquel Nigorra tractaren de celebrar funcions teatrals a base de sarsueles, li confiaren la direcció artística de la part musical. S'arri-

baren a representar "Los Gavilanes" i "Molinos de viento". Més envant destacà com a pianista, intervenint a vetllades, sobretot a Inca, d'on era mestre.

Joan Juan i Pastor "Cabil·la" és una altra de les persones que ha influït en el desenvolupament de la música. Va fer la feina musical als Hostals. També era mestre d'escola i ensenyava a cantar, solfeig i piano. Hem de fer menció d'un dels seus deixebles, l'actual organista de la Parròquia i del Convent: Biel Juan i Salom "Feliu", el qual també dirigeix les corals del dos llocs i és autor d'algunes composicions.

Tancarien aquest apartat Pere Josep Matas i Bover (n.1934), actualment fent feina musical per Centreamèrica, que fou director dels clavets de Lluc. Nadal Tries Orell (1941) entès en orgues malloquins i fill del qui fou organista de la Parròquia. Ramon Ramis es dedica a la composició i toca el piano enllà les fronteres; ha tengut algun premi per la seva tasca. I Nicolau Pizà "Colavet" (1927), tota una institució en el poble ha participat en les tres darreres bandes tocant el baix. Aixímateix ha tocat amb les d'Alaró i Binissalem i ara es dedica a l'acordió.

ELS XEREMIERES

En el segle passat situam una colla que es va fer famosa, els germans Pere i Tomeu Bestard, de "Ca'n Filo". En aquest destaquen Bernat Comes i Pep Munar "Francinet", mestres de l'actor Andreu Comes "David". També hi ha hagut en Martí Crepí "Parró", en Tomeu "Penós" i el sen Genet, aquests dos casats a Santa Maria. Actualment, apart den David, que sona i també fa sarsuens hem d'esmentar en Toni "Xisples" que toca el flabiol.

HIMNES I GOIGS

Com tot poble que s'honri Santa Maria del Camí té mostres d'aquesta manifestació.

L'Himne a Santa Maria del Camí es deu al músic Bernat Salas, amb lletra de Llorenç Ribet. Es quasi segur que hi ha un arranjament posterior fet pel rector Pa-

rets i pel germà Ferrer, ja esmentats, consistent en fer més assequible la veu de sol, molt aguda en la tessitura de tenor de l'original. El mestre local, Andreu Torrens, també té una harmonització de la mateixa lletra, però no ha gaudit de la popularitat de l'anterior.

Cada any per l'Assumpció es canten unes cobles, també arranjades per Torrens, però que provenen de molt més antic. Les "miscel·lànies Pasqual" les remuntem al segle XVII.

Els goigs més antics són els de la Mare de Déu de la Pau, de l'ermita de Son Seguí, fets per Pere d'A. Penya. Uns més recents, a la mateixa Verge, es deuen a la ploma de Maria Antònia Salvà i a la solfa de Guillem Parets.

El 1968 Antoni Martorell musicà els Goigs a Santa Maria del Camí compostats per Miquel Dolç.

Els Goigs a la Mare de Déu de la Soladot, titular del convent de Santa Maria del Camí, fets el 1970 són obra de Llorenç Moyà Gilabert en la part poètica i de Jaume Palou en la musical.

CLOENDA

Hem intentat un repàs al conjunt de manifestacions que conformen el fet musical d'aquest poble. Com haureu vist a cada època hi ha hagut qualche exponent que anava al compàs de l'estil que s'usava. En aquest aspecte l'evolució de Santa Maria ha anat al ritme general, sens estridències per damunt els altres però sens anar-los darrere. El poble ha fet música com a fruit del seu sentir i del seu bategar.

Estam segurs que sortiran més dades que completaran i ajudaran a millor interpretar aquest fet del qual noltros hem esbossat una mica el panorama.

Biel Massot i Muntaner.--
Joan Parets i Serra.--

BIBLIOGRAFIA

- Capó Juan, Josep, La vila de Santa Maria del Camí, I (Mallorca, 1980); II (inèdit; en preparació).
Id. El patrimoni artístic de les esglésies de Santa Maria del Camí, separata del B.S.A.L. (1975)
Id. La música al nostre poble abans de 1940 in "Ajuntament de Santa Maria del Camí, Buletí Informatiu, nº 1, maig-desembre 1983"
Bestard Mas, Andrés, Anekdótico y textos críticos del autor de las "Miscelaneas Pasqual", separata de BSAL (1982)
Dolç, Miquel, El mestre Andreu Torrens (Palma, 1963)
Forteza, Rafael, Pixes musicals, arxíu biblioteca Bartomeu March Mateu Martí, Jaume, Evocació d'un mestre Joan Ramis Lluill "Es Saig" a "Coanegra" 5 (1982)
Recordança de mestre Joan "Porro" a "Coanegra" 15 (1984)
Recordi de Ramon Ramis i Lluill a "Coanegra" 17 (1984)
Canyaltes Ferrer, Magdalena, N'Andreu Comes "David" a "Coanegra" 17
Diverses informacions de premsa i material de font oral procedent d'entrevistes amb Andreu Bestard i Mas, Josep Capó i Juan, Gori Negro, Gabriel Juan i Salom, Andreu Comes i Nicolau Pizà. Existents en els fons de l'arxíu del Centre de recerca i documentació històrico-musical de Mallorca.

GOIGS A SANTA MARIA DEL CAMÍ

Lletra: Miquel Dolç

Música: Antoni Martorell, T.O.R.

*Si el camp pateix o si madura,
quan minva el blat o sobra el vi,
pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Des d'una terra catalana
que encobeï el comte Pilós,
va dur-te aquí, devers la plana,
el cavaller pel mar flairós.
Alçant més noble la figura,
el rei En Jaume et féu florir.

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Dins una vall sempre amarada
d'aigua i de pins, fores l'estel
de Coanegra, quan l'albada
posava al poble el primer vel.
I com somreïes de l'altura
al camperol i al pelegrí!

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Així, del pla i de la comella
portes l'aroma i el color:
el blau que als cingles s'esbadella
i el roig ardent de la saó.
Pel camp, però, més viu s'atura
el teu esguard diamanti.

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Al teu voltant cada any brotonen
vinyes, camins i ametllers;
raïms i pàmols et coronen
i vora els ulls sempre els tindràs.
Perquè hi reposis més segura,
de tendres verds tens un coixí.

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

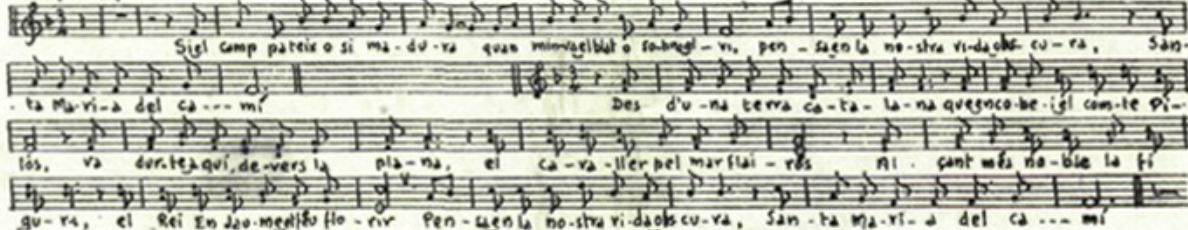
Quins saltirons la cadenera
faria als dits del teu infant!
Com ella vola i s'esparvera
l'accent poruc del nostre cant.
Posa-hi tu, mare, la mesura
i el món serà un treball diví.

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Pren el falçó, Veremadora,
i talla penes i turments
per fer-ne al cup que en tu s'arborà
el millor vi dels sentiments.
Dóna'ns la força i la dretura
que sols amb tu podem tenir.

*Pensa en la nostra vida obscura,
Santa Maria del Camí.*

Tranquil i expressiu

Pregau per nosaltres, Santa Maria del Camí: Perquè siguem dignes de les promeses de Jesucrist.

Oració

Senyor Jesucrist, que heu fet al nostre poble l'honor de tenir per fonament i patrona la vostra mateixa mare, la benaventurada verge Maria, invocada amb el gloriós títol del Camí. Feis que els qui posam la nostra alegria en el seu nom i protecció, siguem alliberats de qualsevol mal i després de viure units a Vós, com les serments al cep, arribem a la felicitat eterna del cel. Vós qui viviu i regneu amb el Pare i l'Esperit Sant pels segles dels segles. Amén.

Aquests Goigs han estat escrits i musicats en la commemoració del 250 aniversari de la benedicció de l'actual església parroquial, la quarta després de la Reconquesta. Santa Maria del Camí, Mallorca, setembre de 1968.